

فاصله عمیق ایده‌پردازی و تولید ثروت بر می‌شود

در دنیای کنونی، توسعه پایدار و پیشرفت هر کشور و رفاه هر ملتی مرهون کشف، پرورش، حفظ و نگهداری نخبگان و سرمایه‌های علمی، فرهنگی و هنری آن کشور است.

جام جم آنلاین: در دنیای کنونی، توسعه پایدار و پیشرفت هر کشور و رفاه هر ملتی مرهون کشف، پرورش، حفظ و نگهداری نخبگان و سرمایه‌های علمی، فرهنگی و هنری آن کشور است.

نخبگان، علما، پژوهشگران و هنرمندان می‌توانند موجبات توسعه علمی و فناوری، توسعه متوازن، پایدار و همه‌جانبه و ترقی و تعالی کشور را فراهم سازند بنابراین شناسایی، برقراری ارتباط و حمایت از این قشر نخبه، تقویت انگیزه و جلب مشارکت آنان در زمینه‌های گوناگون در راستای تولید علم و توسعه فناوری از اولویت‌های ویژه کشورهای موفق است.

صندوق حمایت از پژوهشگران کشور به عنوان یک نهاد حمایتی در حوزه علم و فناوری از سال 82 زیر نظر معاون اول رئیس‌جمهور آغاز به کار نمود و پس از تشکیل معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری فعالیت‌های خود را در چارچوب این معاونت ادامه داد. هدف از تاسیس صندوق، ارائه کمک‌ها و خدمات حمایتی مادی و معنوی به پژوهشگران ایرانی اعم از حقیقی و حقوقی، در داخل و خارج کشور (با اولویت پژوهشگران داخلی) برای شکوفایی امور تحقیقاتی در راستای تولید علم و فناوری و بهره‌مند شدن مردم از نتایج آنها در کشور است.

امروز با گذشت 8 سال از فعالیت‌های این صندوق شاهد رشد چشمگیر فعالیت‌ها و تحت پوشش قراردادن تعداد زیادی از پژوهشگران و فناوران و حمایت از طرح‌های پژوهشی و فناوری متنوع در کشور توسط این صندوق هستیم. صندوق حمایت از پژوهشگران کشور در گفت‌وگویی اختصاصی با دکتر علی حیدری سرپرست صندوق، فعالیت‌های اصلی صندوق و مسائل مرتبط با آن را بررسی می‌کند.

گفت‌وگویمان را بخوانید.

ابتدا درباره ساختار صندوق حمایت از پژوهشگران کشور توضیح می‌دهید؟

همان‌طور که مستحضری صندوق حمایت از پژوهشگران کشور یک نهاد دولتی و حقوقی مستقل است که به‌صورت هیأت امنایی اداره شده و محل آن در نهاد ریاست جمهوری است. سرمایه صندوق از محل کمک‌های دولتی، تسهیلات سیستم بانکی و سرمایه‌گذاری‌های وجوه مازاد صندوق، دریافت کمک و هدایای اشخاص حقیقی و حقوقی تامین می‌شود. رئیس صندوق بالاترین مقام اجرایی صندوق است که پس از تصویب هیأت امناء و با حکم رئیس هیأت امناء برای مدت 4 سال منصوب می‌شود. ریاست هیأت امنای صندوق را معاون علمی و فناوری ریاست جمهوری به‌عهده دارد. فعالیت‌های علمی و فناوری صندوق زیر نظر کمیته علمی به عنوان یکی دیگر از ارکان صندوق انجام می‌گیرد که اعضای آن به عنوان یک بازوی تخصصی و مشورتی به پیشنهاد رئیس صندوق و حکم رئیس هیأت امناء تعیین می‌شود.

مهم‌ترین فعالیت‌های صندوق چه موضوعاتی است؟

فعالیت‌های صندوق در 2 حوزه حمایت از فعالیت‌های پژوهشی و حمایت از توسعه و به‌کارگیری فناوری‌های جدید می‌باشد. در رابطه با حمایت از فعالیت‌های پژوهشی 2 فعالیت اصلی صندوق عبارت است از حمایت از انجام طرح‌های تحقیقاتی مورد نیاز کشور و اعطای کرسی پژوهشی به محققان تراز اول کشور. در رابطه با حمایت از توسعه و به‌کارگیری فناوری‌های جدید نیز صندوق 2 نوع فعالیت اصلی را طی چند سال اخیر داشته است که عبارتند از حمایت از تجاری‌سازی فناوری‌های جدید با تاکید بر تجاری‌سازی دستاوردهای طرح‌های پژوهشی مورد حمایت صندوق و همچنین حمایت از ثبت اختراعات با اولویت حمایت از ثبت اختراعات محققان ایرانی در سطح بین‌المللی.

اهداف راه‌اندازی صندوق چیست؟

هدف از تاسیس صندوق، ارائه کمک‌ها و خدمات حمایتی مادی و معنوی به پژوهشگران ایرانی اعم از حقیقی و حقوقی برای شکوفایی امور تحقیقاتی در راستای تولید علم و فناوری و بهره‌مند شدن مردم از نتایج آنها در کشور هستند. زمینه اصلی فعالیت

صندوق عبارت است از انجام حمایت‌های مالی و معنوی همه‌جانبه از پژوهشگران ایرانی، دانشگاهی و غیردانشگاهی در داخل و خارج از کشور در راستای ارتقای کمی و کیفی تولید علم و توسعه فناوری و فراهم‌کردن زمینه مناسب برای بهره‌گیری کشور از نتایج تحقیقات و تولیدات علمی در سطوح ملی و بین‌المللی است.

فراهم‌کردن زمینه تبادل اطلاعات پژوهشی، ایجاد ساختار و زمینه‌های مناسب جهت همکاری‌های پژوهشی، بسترسازی مناسب جهت تولید و انتقال فناوری، حمایت از ثبت اختراعات و اکتشافات و نتایج پژوهش‌ها، کمک به گسترش مرزهای دانش و تولید علم، کمک به تجاری‌سازی نتایج پژوهش و تسهیل در بهره‌گیری جامعه از نتایج پژوهش‌ها از جمله دیگر اهداف اصلی در راه‌اندازی صندوق محسوب می‌شود. صندوق حمایت از پژوهشگران کشور تلاش دارد با حمایت از توسعه ثبت اختراعات و تجاری‌سازی نتایج فعالیت‌های پژوهشی محققان کشور و استفاده از مزیت‌های متراتب، فاصله بین تحقیق و توسعه (R&D) را کوتاه کرده و ارتباط بین مراکز علمی و صنعتی را به شکل اصولی و علمی ساماندهی و حمایت کند.

اولویت‌های مورد نظر در پذیرش پروژه‌های تحقیقاتی توسط صندوق حمایت از پژوهشگران کشور چیست؟

سیاست اصولی صندوق حمایت از پژوهشگران کشور در حمایت از پروژه‌های تحقیقاتی بر چند عنصر استوار است. اول این‌که طرح‌های پژوهشی در راستای جهت‌گیری‌های کلان علمی و فناوری کشور باشد که در اسناد بالادستی همچون چشم‌انداز 20 ساله، سیاست‌های کلان ابلاغی رهبر معظم انقلاب، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های حاکم بر برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور تصریح شده است. دوم انطباق این‌گونه طرح‌ها با نیازها و اولویت‌های حیاتی کشور است. سوم استفاده کمک نتایج این طرح‌ها به بهره‌گیری از ظرفیت منابع و مزیت‌های کشور است و نهایتاً این‌که در راستای تکمیل زنجیره علم و فناوری در کشور و متمرکز بر حوزه‌هایی باشد که توسط نهادها و مراکز تحقیقاتی پوشش داده نشده است. به بیان دیگر از طرح‌های پژوهشی ای حمایت خواهد شد که تکراری و مشابه با فعالیت‌های تحقیقاتی جاری در مراکز علمی کشور نباشد و بتواند حلقه‌های مفقوده موجود را پوشش دهد. در این راستا کمیته علمی با همکاری کمیته‌های تخصصی پژوهشی دهگانه صندوق حمایت از پژوهشگران کشور موظف هستند به‌طور ادواری حوزه‌های تحقیقاتی واجد اولویت در رشته‌های تخصصی مختلف را احصاء نموده و آن را از طریق وبگاه اینترنتی صندوق در اختیار پژوهشگران علاقه‌مند قرار دهند.

علاوه بر موارد فوق، داشتن ویژگی‌هایی همچون کار پژوهشی تیمی، حوزه‌های میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای، ایجاد زمینه برای همکاری بین مراکز علمی و صنعتی کشور، کمک به توسعه تبادل و همکاری بین محققان و مراکز علمی داخل و خارج از کشور، پروژه‌های تحقیقاتی پژوهشگران زن، پژوهشگران و استادان جوان و کمک به توسعه علمی مناطق کمتر توسعه‌یافته و محروم کشور از جمله موارد واجد اولویت برای پذیرش پروژه‌های تحقیقاتی در صندوق است.

به این ترتیب تاکنون چند طرح تحقیقاتی مورد حمایت صندوق قرار گرفته است؟

در مجموع بیش از 2700 طرح پژوهشی تاکنون به صندوق تحویل شده است که از این تعداد 285 طرح پژوهشی در دست بررسی است، 593 طرح پژوهشی مورد تایید قرار گرفته و در حال اجراست، 379 طرح پژوهشی با حمایت صندوق خاتمه یافته و 1395 طرح نیز فاقد اولویت شناخته شده است.

مجریان و ناظران طرح‌های پژوهشی مورد حمایت صندوق از استادان برجسته کشور هستند. صندوق حمایت از پژوهشگران کشور از مجموع ظرفیت‌های علمی دانشگاه‌ها در رشته‌های مختلف برای انجام طرح‌های پژوهشی استفاده کرده و در حال حاضر بیش از 6 هزار نفر از اعضای هیات علمی دانشگاه با صندوق همکاری می‌کنند. در نظر داریم با برگزاری منظم نشست‌های مختلف در سطوح ملی و منطقه‌ای ضمن تقدیر از زحمات ناظران و داوران طرح‌های پژوهشی برتر صندوق، زمینه را برای بهره‌گیری هرچه بیشتر از ظرفیت و توانمندی‌های این عزیزان فراهم کنیم.

با توجه به مطالبات رهبر معظم انقلاب در زمینه تحول در علوم انسانی و رسالت ملی صندوق در این زمینه، طی دوره مدیریت جدید صندوق کمیته‌های تخصصی از 6 کمیته به 10 کمیته افزایش یافت که کمیته‌های جدید با رویکرد بازساماندهی و توسعه تحقیقات در حوزه علوم انسانی و هنر و پاسخگویی به نیازهای تحقیقاتی کشور در زمینه سیاستگذاری علم و فناوری شکل گرفته است. در این راستا کمیته‌های تخصصی معارف و علوم اسلامی، مدیریت و اقتصاد، علوم انسانی و اجتماعی و هنر و معماری با ترکیب اعضای جدید شکل گرفته است و کمیته سیاستگذاری علم و فناوری نیز در حال شکل‌گیری است.

آیا چاپ مقالات ISI؛ 171# تنها دستاورد اصلی صندوق از انجام طرح‌های پژوهشی است؟

خیر! در حال حاضر، صرف چاپ مقاله ISI برای حمایت از طرح‌های پژوهشی کافی نبوده و همان‌طور که بیان شد فعالیت‌های

پژوهشی مورد حمایت باید کاربردی و ناظر بر حل مشکلات کشور باشند.

بررسی دستاوردهای طرح‌های پژوهشی مورد حمایت صندوق طی سنوات گذشته نشان می‌دهد علاوه بر چاپ بیش از 700 مقاله در مجلات علمی معتبر بین‌المللی نمایه‌شده در ISI، تولید دانش فنی و نمونه محصول، ثبت اختراع و تجاری‌سازی موارد معدودی از آنها محقق شده است، اما با توجه به نیازهای کشور و اولویتهای ذکرشده در اسناد بالادستی این وضعیت در سطح مطلوب و شایسته ایران اسلامی و ظرفیت علمی و فناوری کشور نیست و باید اصلاحاتی در این زمینه صورت گیرد. به همین منظور اولویتهای مورد نظر صندوق برای حمایت از طرح‌های پژوهشی که در فرآیند بازنگری قرار دارد بزودی اعلام خواهد شد.

بخش دیگری از فعالیت‌های صندوق در حوزه تجاری‌سازی طرح‌های دانش‌بنیان قرار دارد. در این بخش فعالیت‌های صندوق چگونه بوده است؟

این بخش از حمایت‌ها شامل تجاری‌سازی دستاوردهای طرح‌های پژوهشی صندوق و تجاری‌سازی طرح‌های علمی و فناورانه متقاضیان خارج از صندوق است. از ابتدای سال جاری آیین‌نامه تجاری‌سازی صندوق با رویکرد کمک به توسعه اقتصاد دانش‌بنیان در کشور اصلاح شده است. نکته بااهمیت در این بخش، فعالیت شرکت‌های سرمایه‌گذار خطرپذیر در کشورهای پیشرفته است. معمولاً در این کشورها نرخ بازده شرکت‌های مخاطره‌پذیر، 2 برابر متوسط نرخ بازده بورس آن کشورهاست. بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع، برای اولین بار در کشور مجوز تأسیس بزرگ‌ترین شرکت سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر از هیات امنای صندوق حمایت از پژوهشگران کشور اسفند سال گذشته اخذ و فرآیند اخذ مجوزهای قانونی از نهادهای مسوول برای تأسیس آن در حال پیگیری است. همچنین در این زمینه راه‌اندازی صندوق ملی نوآوری و شکوفایی با سرمایه‌ای بالغ بر 3 هزار میلیارد تومان، تحویلی بزرگ در توسعه علم و فناوری کشور محسوب می‌شود و تأسیس شرکت سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر مقدمه‌ای برای فعالیت موثر این صندوق خواهد بود. البته مسائل و مشکلات فراوانی در حوزه تجاری‌سازی محصولات فناورانه در کشور وجود دارد. به عنوان مثال افرادی متولی تجاری‌سازی این محصولات در کشور هستند که اغلب تخصص یا تجربه اقتصادی و مالی نداشته و تنها تخصص فنی دارند.

در راستای حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان چه اقداماتی در صندوق صورت گرفته است؟

شرکت‌های دانش‌بنیانی که مورد حمایت صندوق قرار می‌گیرند 2 دسته‌اند؛ دسته اول شرکت‌های دانش‌بنیانی را شامل می‌شود که تقاضای استفاده از حمایت‌های مالی صندوق در زمینه ثبت بین‌المللی اختراعات و تجاری‌سازی طرح‌های فناورانه خود را دارند، دسته دوم شرکت‌های دانش‌بنیانی هستند که از سوی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و ستادهای راهبردی فناوری شناسایی و برای حمایت از فعالیت‌های تجاری‌سازی به صندوق معرفی و در قالب اعتبارات معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور مورد حمایت قرار می‌گیرند. این گونه شرکت‌ها چنانچه بخواهند نمونه محصول خود را وارد بازار کنند، فرآیند تجاری‌سازی آنها تأمین مالی می‌شود که به صورت تسهیلات و مشارکت خواهد بود. شرایط واگذاری تسهیلات و وام‌ها از سوی صندوق حمایت از پژوهشگران نسبت به بانک‌ها در نرخ سود و شرایط بازپرداخت و تضامین متفاوت است.

بخش سوم فعالیت‌های صندوق حمایت از پژوهشگران کشور حمایت از ثبت اختراعات است، در این زمینه اقدامات صندوق چیست؟

حیدری: کشور ایران در تولید علم در بین کشورهای اسلامی رتبه دوم را دارد و از نظر رشد تولید علم، طی سالیان اخیر جایگاه بسیار خوبی در سطح جهان کسب کرده است. ثبت اختراعات در دنیا دارای ارزش اقتصادی و فناورانه ویژه است. در حال حاضر ثبت اختراع در جهان به 2 صورت اعلامی و ثبت علمی انجام می‌شود که در ایران ثبت اختراعات عمدتاً به صورت اعلامی است. رویکرد جدید صندوق حمایت از پژوهشگران کشور حمایت از اختراعات ثبت‌شده فناورانه داخلی و بین‌المللی خواهد بود که بتواند تائیدیه علمی سازمان‌های مختلف کشور را دریافت کنند. همچنین کمک به توسعه و تعمیق فرهنگ و زیرساخت نرم‌افزاری ثبت اختراع در کشور با تأکید بر مراکز علمی و تحقیقاتی از اولویتهای جدید صندوق در این حوزه است. در همین زمینه با توجه به وجود شبکه ایده یا به‌طور کلی بورس ایده در کشورهای پیشرفته صنعتی، به دنبال ایجاد بورس ایده در بازار سرمایه کشور هستیم.

در این بخش تاکنون در صندوق از چند اختراع حمایت شده است؟

در حال حاضر صندوق حمایت از پژوهشگران کشور 50 درصد هزینه ثبت اختراعات بین‌المللی را پرداخت می‌کند و تاکنون 313 تقاضای ثبت بین‌المللی اختراع به صندوق ارائه شده است که از این بین 162 درخواست ثبت اختراع در دست بررسی است، 70 درخواست ثبت اختراع از دستور کار خارج شده و با 70 مخترع نیز برای حمایت از ثبت بین‌المللی اختراع آنها قرارداد امضا شده است. تاکنون 11 ثبت اختراع بین‌المللی توسط ایرانیان با حمایت‌های صندوق صورت گرفته است که با توجه به کل آمار اختراعات ثبت شده بین‌المللی کشور، در مجموع نقش ویژه صندوق در این زمینه مشهود است. طی سنوات گذشته حداکثر 12 هزار اختراع در کشور ثبت

شده است که این آمار نسبت به کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بسیار ناچیز است.

با توجه به رشد روز افزون ثبت اختراعات در کشور طی سال‌های اخیر، وضعیت تجاری‌سازی اختراعات در کشور را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

در عصر اقتصاد دانش بنیان به واسطه سهولت مبادله دانش نسبت به مبادله کالا، فضای رقابتی در سطح جهان تشدید شده است. در این شرایط کشوری موفق خواهد بود که بتواند زنجیره تبدیل دانش به ثروت را موثرتر اجرا کند. یکی از بخش‌های این فرآیند و چرخه، ثبت اختراع است. ثبت اختراع ابزاری است که به دارنده دانش و تخصص خاص کمک می‌کند تا بتواند دانش خود را به راه‌حل فنی تبدیل و به جامعه عرضه نماید.

تبدیل اختراعات به مراحل عام برای بهره‌برداری جامعه تجاری‌سازی نام دارد که در صورت تحقق چنین موضوعی خلق ثروت رخ می‌دهد. اما اگر ایده به مرحله تجاری‌سازی نرسد، ماندن آن در حالت پتنت و عدم تجاری‌سازی نه تنها مثبت نخواهد بود بلکه پیامد منفی هم می‌تواند داشته باشد، به طوری که دیگران از دانش و فناوری شما اطلاع یافته و آن را مورد استفاده قرار داده و به نفع خود تجاری‌سازی می‌کنند. بنابراین چنانچه اختراع ثبت شده را تجاری‌سازی نکنیم در واقع هزینه‌ای صورت گرفته اما از آن محصولی بدست نیامده است. در حال حاضر در کشور ما اختراعات بسیاری که توسط محققان انجام و ثبت شده است متأسفانه راهی به تجاری‌سازی پیدا نمی‌کنند. البته مشکلات فراوانی در این مسیر قرار دارد که در راستای رفع آن باید اقدامات اساسی صورت گیرد.

همان‌طور که مستحضرید اکثر مخترعان، سرمایه لازم برای تجاری‌سازی ایده‌های خود را ندارند، دلایل خلأ موجود بین اختراعات و تجاری‌سازی چیست؟

این مساله چند علت دارد؛ برخی از این علت‌ها به مخترعان و فناوران برمی‌گردد. ظاهراً دانش و تخصص در اختیار کسی است که سرمایه ندارد، اما برای تجاری‌سازی ایده تنها پول کفایت نمی‌کند، بلکه به مهارت‌های تجاری‌سازی و مدیریتی خاصی نیاز است. متأسفانه به واسطه این که زنجیره دانش و صنعت کشور با یکدیگر مرتبط نیست، کسانی که در حوزه دانش و فناوری کار می‌کنند دید مناسبی از فضای کسب و کار ندارند. حتی اگر پول هم در اختیار آنها قرار بگیرد نمی‌توانند ایده‌ها را به نحو مطلوب تجاری‌سازی کنند. مانع دوم به واسطه این که رابطه دانشگاه و صنعت و حوزه علمی و تجربی در کشور، رابطه منسجم و یکپارچه‌ای نیست و مخترعان توان و مهارت لازم برای تجاری‌سازی را ندارند لذا فعالان صنعتی باید متولی این کار شوند، اما متأسفانه افراد حاضر در صنعت نیز این بخش را بخوبی نمی‌شناسند و اطلاع مناسبی از قابلیت‌ها و ظرفیت بخش علمی کشور ندارند و حتی اگر شناخت داشته باشند اعتماد و اعتقاد لازم به توان و ظرفیت این بخش را ندارند. از سویی دیگر زیرساخت بخش اقتصادی کشور به گونه‌ای است که ریسک در حوزه تولید بالاست، از این‌رو کسی که صاحب ثروت است به جای این که ثروت خود را در دانش فنی و تولید صنعتی آن سرمایه‌گذاری کند تمایل بیشتری دارد که در بخش‌های غیرتولیدی سرمایه‌گذاری کند و بخش‌های تجاری و خدماتی کشور به شدت رشد می‌کند، اما بخش‌های تولیدی مبتنی بر فناوری ضعیف باقی می‌ماند. به عنوان مثال براساس متوسط نرخ جهانی اعلام شده در گزارشات تحقیقی، در حوزه سلامت و بخصوص دارو 8 سال زمان می‌برد که از تحقیقات به محصول برسیم. در صورتی که در یک سیکل تجاری ممکن است در 2 یا 3 ماه یکبار گردش پول رخ دهد. البته لازم به ذکر است که جایگاه این موضوع در اسناد بالادستی و میزان توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کلان کشور به اهمیت این مساله، نسبت به گذشته بهبود یافته است، به طوری که در سند چشم‌انداز 20 ساله تأکید خاص بر علم و فناوری شده و نقشه جامع علمی کشور به صورت مشخص جایگاه ایران را تعریف کرده است. به صورت مشخص در راهبردهای کلان نقشه جامع علمی کشور، بحث تجاری‌سازی مورد تأکید خاص قرار گرفته است. این امر نشان‌دهنده آن است که سیاست‌گذاران به‌درستی به نقش و اهمیت تجاری‌سازی پی برده‌اند، اما عملیاتی شدن این اسناد و به منصفه ظهور رسیدن آن زمان‌بر است. ضمناً قابل ذکر است که دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی اخیراً نسبت به تدوین سند ملی تجاری‌سازی اهتمام ورزیده و صندوق حمایت از پژوهشگران کشور در چارچوب معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور نقش فعالی در این زمینه برعهده گرفته است. به‌طور کلی می‌توان گفت سیاست‌گذاران ملی اهمیت چالش موجود را درک کرده و برای حل آن اقداماتی را در نظر دارند، اما تنها به اتکای سیاست‌گذاران ملی این چالش حل نمی‌شود و نیازمند تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه، ارتقای سطح درک شرایط کسب و کار در بین پژوهشگران و فناوران، ارتقای مهارت‌های مدیریتی در این قشر و از سویی دیگر افزایش ریسک‌پذیری صنایع و سرمایه‌گذاران و ارتقای توان ورود به حوزه‌های دانش نوین هستیم.

نکته دیگر این که کشور از بعد شاخص‌های علمی در حال حاضر از وضعیت خوبی برخوردار است، به طوری که کشور ایران در تولید علم در بین کشورهای اسلامی رتبه دوم را دارد و از نظر رشد تولید علم، طی سالیان اخیر جایگاه بسیار خوبی در سطح جهان کسب کرده، اما این رتبه در زمینه فناوری تحقق نیافته است. این امر نشان می‌دهد که جریان خروشان تولید علم در کشور راه افتاده اما نتوانسته در بخش کاربردی و صنعتی این جریان با قدرت ادامه یابد تا به ثروت تبدیل شود.

کرس‌های پژوهشی به عنوان یکی از حوزه‌های فعالیت صندوق تاکنون به چند استاد برتر اعطا شده است؟

براساس رویه‌های جاری صندوق، اعطای کرسی‌های پژوهشی به اساتید برجسته و صاحب سبک انجام می‌شود. طی سال‌های اخیر صندوق نگاه جدیدی به این بخش از حمایت‌ها داشته است. تاکنون به 20 نفر از استادان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور به دلیل انجام فعالیت‌های پژوهشی مؤثر در حوزه‌های مختلف علمی و فناوری توسط صندوق، کرسی پژوهشی اعطا شده است که این استادان در دانشگاه‌های کشور فعال بوده، پژوهش‌های تاثیرگذار داشته و در حوزه تخصصی خود دارای سبک خاصی هستند. لازم به ذکر است که سازوکار و چارچوب اعطای کرسی‌های پژوهشی در صندوق با تاکید بر حمایت از تیم‌های تحقیقاتی مساله محور، توسعه فعالیت قطب‌های علمی کشور، توسعه مراکز تحقیقاتی فعال در حوزه‌های اولویت‌دار در سطح کشور، حمایت ویژه از استادان نخبه جوان و توسعه علمی در مناطق پیرامونی کشور در حال بازنگری است.

با توجه به این‌که اسناد بالادستی بر تجاری‌سازی دانش فنی تاکید کرده و از سوی دیگر ماهیت علم و فناوری واجد ریسک و عدم اطمینان قابل توجه است، به نظر شما آیا نیازمند سرمایه‌گذاری خطرپذیر از سوی دولت نیستیم و اقدامات صندوق در این رابطه چیست؟

بله! نکته اساسی در این زمینه این است که جنس سرمایه‌گذاری در حوزه‌های دانش فناوری و بویژه محصولات VC؛ هایتک» با جنس سرمایه‌گذاری در حوزه‌های معمولی متفاوت است و به واسطه ماهیت پویا و ریسک نهفته در این بخش، ابزارها و نگرش سنتی سرمایه‌گذاری در این حوزه جواب نمی‌دهد، از این‌رو در ادبیات مالی جدید بحث سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر (VC) مطرح شده است. سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر توسط یک شخص حقیقی یا حقوقی که درک و دانش لازم برای خلق ثروت از علم و فناوری را دارد انجام می‌گیرد. این شخص ریسک کوتاه مدت سرمایه‌گذاری در این حوزه را می‌پذیرد به امید این‌که به سود بیشتری در بلند مدت دست یابد. البته از نگاه مالی گفته می‌شود که رابطه منطقی بین ریسک و بازده وجود دارد، اگر ریسک معقولانه بالاتری پذیرفته شود بازده بیشتری به دست می‌آید. چنانچه درصدد ایجاد و توسعه اقتصاد دانش بنیان در کشور هستیم باید بخش سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر تقویت شود.

در حال حاضر سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر در کشور در مرحله طفولیت قرار دارد و در حال شکل‌گیری است. صندوق حمایت از پژوهشگران در واقع خود چنین نقشی دارد، اما با توجه به این‌که صندوق یک نهاد دولتی است چنانچه ریسکی را بپذیرد مبتنی بر منابع دولت است، در حالی که سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر باید توسط بخش خصوصی و با قواعد کسب و کار انجام شود.

از این رو صندوق برای ایجاد یک ساختار چابک مبتنی بر منطق کسب و کار برای سرمایه‌گذاری و حمایت مؤثر از طرح‌های دانش بنیان، در نظر دارد یک شرکت سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر (VC) را تحت پوشش خود تاسیس کند.

البته تاکنون صندوق حمایت از پژوهشگران در حوزه کسب و کار مبتنی بر علم و دانش، سرمایه‌گذاری می‌کرده است، اما براساس رویکرد جدید و با نگاه سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر، صندوق مشارکت فعالتری در شکل‌گیری و مدیریت تجاری‌سازی طرح‌ها خواهد داشت.

با توجه به این‌که براساس قانون برنامه پنجم توسعه، تاسیس شرکت دولتی جدید ممنوع است مگر با مجوز مجلس و با عنایت به این‌که صندوق به صورت هیات امنایی اداره می‌شود و در چارچوب قوانین موجود اجازه تاسیس شرکت در حوزه علم و فناوری به دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی داده شده است، لذا در حال پیگیری مجوزهای قانونی هستیم تا شرکت VC با مالکیت صد در صدی برای صندوق راه‌اندازی کنیم.

با توجه به این‌که در سال‌های اخیر شرکت‌های دانش بنیان خصوصی فعال در حوزه فناوری‌های نوین در کشور افزایش یافته‌اند، چرا هنوز تعریف روشنی از این‌گونه شرکت‌ها در جامعه وجود ندارد؟

شرکت‌های دانش بنیان شرکت‌هایی هستند که موضوع فعالیت آنها علم و فناوری است. در قانون حمایت از شرکت‌های دانش بنیان تعریفی برای این شرکت‌ها ارائه شده است، اما به نظر من این تعریف هنوز دارای ابهام است و تعریف ملی ما از شرکت‌های دانش بنیان شفاف و مبتنی بر یک یا چند شاخص معین نیست. به صرف این‌که تعدادی اعضای هیات علمی دانشگاه شرکتی را تاسیس کنند، لزوماً این شرکت دانش بنیان نخواهد بود. ممکن است این افراد در چارچوب یک شرکت دانشگاهی به عرصه تجارت بپردازند. در کشورهای توسعه یافته برای بخش فناوری‌های پیشرفته VC؛ هایتک» شاخص‌های تعریفی مختلفی ارائه شده است که یکی از آنها نرخ تحقیق و توسعه است.

براساس این شاخص، صناعی هایتک محسوب می‌شوند که به‌طور متوسط بالای 8/5 درصد از هزینه‌های تولید سالانه خود را به فعالیت‌های تحقیق و توسعه تخصیص دهند. یعنی اگر کسب و کاری در این حوزه قصد پایدار ماندن دارد، باید بخش قابل‌توجهی از

درآمد خود را صرف کسب دانش و توسعه فناوری کند.

این نوع فعالیت‌ها را می‌توان دانش بنیان نامید. اما متأسفانه به علت نبود آمار روشن از هزینه‌های تحقیق و توسعه در سطح کشور در بخش دولتی و خصوصی، نمی‌توانیم از این شاخص در تعریف شرکت‌های دانش بنیان در ایران استفاده کنیم.

به‌طور کلی می‌توان گفت شرکتی که موضوع فعالیتش تولید دانش یا فناوری است و یا شرکتی که فناوری‌های پیشرفته را برای تولید محصول و ارائه خدمت به جامعه به کار می‌گیرد، یک شرکت دانش بنیان محسوب می‌شود. به‌طور خلاصه اگر می‌خواهیم در زنجیره علم تا ثروت موفق باشیم باید شرکت‌های مبتنی بر علم و فناوری را توسعه دهیم. از سوی دیگر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی باید به سمت ایجاد و توسعه کسب و کارهای مبتنی بر علم و فناوری در بخش خصوصی بروند، چرا که بخش دولتی ظرفیت به‌کارگیری آنها را در آینده نخواهد داشت.

امیر بامه

جام جم